

Fireove jednostranosti svedoče o svojevrsnom historiografskom razaranju prošlosti na kraju jednog burnog razdoblja. Britanski historičar Hobsbaum diferenciranije tumači procese stoleća. U knjizi "Doba ekstrema" iz 1994. Hobsbaum piše da zbog grozota 1. svetskog rata nije bilo čudo što je samo manji deo posmatrača 1920-ih verovao u mogućnost preživljavanja demokratskog sistema, a svetska privredna kriza i uspeh prvog petogodišnjeg plana u SSSR-u su to uverenje još više učvrstili. Sličnu ocenu iznosi čak i protivrečni Nolte u jednom od pisama Fireu 1996: "Čak iako je njegove utopijske iluzije povijest opovrgnula, marksističko-komunistički pokret je imao veličine, i oni koji su bili ostali izvan njega trebali bi danas da zbog toga sebi prigovaraju prije negoli oni koji su se u nj bili uključili" (Nolte, Vreme 28. 3. 98). Na paradoksalan način SSSR je pomogao liberalnom sistemu: naterao je kapitalizam da se reformiše i time integriše radnički pokret, a osim toga porazio je nacizam. Geti razložno odbacuje Fireovu isključivu ocenu da je iza komunizma ostala tabula rasa (Getty 2000). Slično Hobsbaumu, kalifornijski historičar upozorava da su tekovine radničkog pokreta na Zapadu iznuđene pod pretnjom radikalizovanja međunarodnog radničkog pokreta i uz podršku SSSR-a. Ruzvelt je prešao ka Nju Dilu jer se bojao zaraze revolucije, a u Zapadnoj Evropi su sindikati i druge radničke organizacije uživale još veću podršku Moskve i sticali ustupke zbog straha buržoazije od revolucije. Mnogi socijalni ciljevi, koji su danas opšti, bili su zacrtani u ideologijama komunističkih partija daleko pre nego što su ih SAD partije uzele ozbiljno (prava žena i rasnih manjina). Komunisti su prvi na jugu SAD organizovali Afro-

Amerikance i sirotinju u borbi za socijalnu pravdu. SSSR je podržavao N. Mendelu i ostale reformiste. Komunizam je otežavao život zapadnom establišmentu i teško da bi reformi bilo da nije bilo SSSR-a. Geti ironično zapaža da je postojanje SSSR-a pomoglo reformisanju zapadnog kapitalizma kojim je ovaj izbegao krvave revolucije Istoka. Komunizam 20. veka nije bio iluzija prošlosti jer su njegove posledice prisutne svuda. Pomenuta Hobsbaumova knjiga u Francuskoj je prevedena tek 1999. sa velikim zakašnjenjem, jer se među francuskim intelektualcima raširio antimarksizam. Savremenom pariskom ukusu više odgovara Fire, pa su se izdavači ustezali da objave Hobsbauma. Izmenjena je ideološka i intelektualna konjunktura o kojoj izdavači vode računa. Osim toga, sa Francuske je trebalo skinuti sećanje na filsofovizam i prokomunizam koje je u njoj najduže trajalo, pa je danas i nedogmatski marxizam nepoželjan (Schulze 1999). Fireova knjiga je, kaže Geti, testament upućen zapadnim intelektualcima kako da objasne komunizam.

Istraživačka perspektiva Fireove dijalektičke sinteze o komunizmu 20. veku ključnom segmentu je nepotpuna. Razmatran je i pomno raščlanjavan samo odnos fašizma i socijalizma, ali ne i manje značajni odnos ovih pokreta i ideologija prema liberalizmu, trećoj alternativi stoleća. Komunistički antifašizam i fašistički antikomunizam 20. veka se pođednako ne daju razumeti bez dijalektičkog uključivanja u analizuliberalnog antifašizma i liberalnog antikomunizma. Što je pretenzija analize šira, i što se više bliži filozofiji istorije, to je pomenuto širenje perspektive nužnije. Stalno praćenje uzajamnog podsticanja, uslovljavanja i borbe pomenutih ideologija pokreta i režima uslov je istoričnosti njihove uporedne analize. Suština ključnih procesa minulog stoleća ne može se dokučiti ako se bilo koji činilac potceni ili isključi iz uzročno-posledičnog sklopa. Bilo bi svakako preterano očekivati od zagriženog antikomuniste da ulazi u motive kolonijalnog antifašizma SAD i V. Britanije, ali bi historičar Fireovog formata morao bar priznati da je komunistički antifašizam shvatljiv kao podsticaj, ali i kao reakcija na ne manje taktizerski liberalni antifašizam i da se